

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

ID-1406
C.4
5-12-1986

Gemeente: Aalten
Plaats: Bredevoort
Provincie: Gelderland

DE MINISTER VAN WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR
EN
DE MINISTER VAN VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER

Overwegende, dat de nederzetting Bredevoort ontstaan is in de nabijheid van een 12de eeuwse burcht;

dat de in de middeleeuwen ontwikkelde nederzettingsstructuur sedert de 19de eeuw geen wezenlijke veranderingen heeft ondergaan;

dat de bebouwing een overwegend historisch karakter heeft en derhalve een beeld oplevert dat van algemeen belang is vanwege de schoonheid en het karakter ervan;

Gehoord de Monumentenraad, de raad van de gemeente Aalten, Gedeputeerde Staten van Gelderland en de Rijksplanologische Commissie;

B E S L U I T E N

het gebied in de gemeente Aalten, zoals is aangegeven op de bij deze beschikking behorende tekening nr. 57 I, en zoals omschreven in de toelichting bij deze beschikking, aan te wijzen als beschermd dorpsgezicht in de zin van artikel 20 van de Monumentenwet.

Van deze beschikking, waarvan mededeling zal worden gedaan in de Nederlandse Staatscourant, zal afschrift worden gezonden aan de Monumentenraad, de raad van de gemeente Aalten, Gedeputeerde Staten van Gelderland en de Rijksplanologische Commissie.

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

Mr.Drs. L.C. Brinkman

De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,

Dr. P. Winsemius

Beschikking van: d.d. 10 maart 1986
Ministeries van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Afdeling:
Nr.: MMA/Mo-2753

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,
Drs. C.W.M. Hendriks
Datum van inschrijving: 5 december 1986

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Bredevoort

Gemeente: Bredevoort

INLEIDING

Het oostelijke gedeelte van Gelderland is voor Nederlandse be-
grippen pas betrekkelijk laat tot ontwikkeling gekomen. Tot aan
het begin van deze eeuw zijn grote oppervlakten land onverdeeld
en onontgonnen blijven liggen. Ten gevolge van het tamelijk geac-
cidenteerde karakter van het landschap werd de afwatering bemoei-
lijkt, waardoor vaak grote drassige gebieden ontstonden die
slecht toegankelijk en agrarisch nauwelijks bruikbaar waren.
In dit spaarzaam bewoonde gebied werd in de 12e eeuw een burcht
opgericht op een smalle zandrug langs de Slinge ter beveiliging
van een handelsroute tussen het Gelderse rivierengebied en
Munsterland. De nederzetting Bredevoort lijkt zich in de daarop
volgende eeuwen op het voorburchterrein ontwikkeld te hebben,
hetgeen een betrekkelijk zeldzaam gegeven in Nederland vormt.
Nadat in de 17e eeuw de burcht door brand ten gevolge van blik-
seminslag werd verwoest, is deze niet herbouwd. Na afbraak van de
restanten en het dempen van de slotgracht is het voormalige
burchterrein omgevormd tot een plein en als zodanig bij de
nederzetting betrokken. De ontwikkelde nederzettingsstructuur
heeft sedert de 19e eeuw geen wezenlijke veranderingen meer
ondergaan. Van de 17e eeuwse omwalling zijn aan de noord-west-
zijde van de stad nog belangrijke restanten aanwezig. In samen-
hang met het overwegend historische karakter van de bebouwing
vormt dit gegeven de aanleiding tot het besluit Bredevoort aan te
wijzen als beschermd stadsgezicht ex artikel 20 van de Monumen-
tenwet.

DE HISTORISCHE ONTWIKKELING

De oudste betrouwbare vermelding van Bredevoort dateert uit het
jaar 1220. De plaatsnaam duidt op een brede oversteekplaats
(breede voorde) over de Slinge, die van oost naar west door het
destijds moerassige gebied stroomt. De vroegste nederzetting
vormde zich op een smalle zandrug, waarover de verbinding tussen
het gelderse rivierengebied en Munsterland liep. Deze route was
kennelijk van belang, hetgeen uit de bouw van een kasteel ter
plaatse van het latere Bredevoort, ter controlering van dit tra-
jekt. De exacte Stichtingsdatum van het kasteel is onbekend, maar
aangenomen wordt dat het tegen het eind van de 12e eeuw reeds
aanwezig was. Ook over de vorming van de territoriale eenheid van
wat later bekend stond als Ambt Bredevoort (waartoe onder meer
ook Aalten, Winterswijk en Dinxperlo behoorden) is weinig bekend.
Rond 1200 bevonden zich grote delen van oost- Gelderland in han-
den van de graven van Lohn. Dit gebied stond destijds sterk onder
politieke druk: enerzijds de pogingen tot uitbreiding van de
wereldlijke macht door de bisschoppen van Munster, anderzijds de
gewenste gebiedsuitbreiding van de graven van Gelre. Door de op-
brengst van tolleren (vooral die van Lobith) konden dergelijke
- land - aankopen worden bekostigd.

Behoort bij de beschikking van de Ministers

van Welzijn, Volksgezondheid en Cul-
tuur en Volkshuisvesting, Ruimtelijke
Ordering en Milieubeheer, dd 10 maart 1986
Afdeling: MMA/MO Nr.: 2753

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

Drs. C.W.M. Hendriks

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Bredevoort

Gemeente: Bredevoort

Toen in 1236 Groenlo in Gelders bezit kwam, droeg in 1240 graaf Herman van Lohn Bredevoort over aan de graaf van Gelre.

Na een oorlog met Munster over de Lohnse bezittingen kwam het kasteel in 1326 definitief in Gelderse handen. Tot aan het eind van de 17e eeuw werden "huijs, borch en stat" vervolgens door Gelre in leen uitgegeven.

Zoals vermeld zijn gegevens omtrent de oudste ontwikkeling van kasteel en nederzetting zeer schaars. De oudste afbeelding is de plattegrond van Jacob van Deventer uit ca. 1560 (zie fotobijlage 1). Op deze plattegrond lijkt de nederzetting die bij het kasteel is ontstaan zich op een voorburchterrein te hebben ontwikkeld, op de plaats waar de doorgaande wegverbinding na kruising van de Slinge, het kasteel passeerde. Het kasteel wordt op de plattegrond weergegeven als een vierkant gebouw, omgeven door een muur met vier hoektorens.

De bebouwing van de voorburch zal aanvankelijk betrekking hebben gehad op de verzorging van de burcht en zijn bewoners. Een handelsnederzetting op deze plaats lijkt onwaarschijnlijk, gezien de geïsoleerde ligging en de slechts spaarzame bewoning in de omgeving. In een latere periode is de nederzetting binnen de verdediging van de burcht opgenomen, waarschijnlijk nadat Bredevoort Gelders bezit was geworden.

Of Bredevoort evenals vele andere Gelderse nederzettingen in de 13e eeuw stadsrechten heeft gekregen is onduidelijk. Weliswaar wordt vanaf de 14e eeuw regelmatig gesproken over de "stat" Bredevoort, later komt men echter ook de vermelding "vlecke" tegen, hetgeen duidt op een kleine, min of meer stedelijke nederzetting zonder stadsrechten. Wel versterkte in 1545 de toenmalige pandheer Maarten van Rossum de nederzetting met wallen.

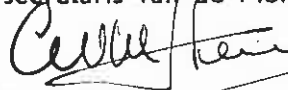
Behalve een versterking was Bredevoort tevens de bestuurs- en rechtszetel van het gelijknamige Ambt. Hierbij vormde het stadje de woonplaats voor de hogere ambtenaren. Als vertegenwoordiger van de pandheer van Bredevoort was vanaf 1326 een zogenaamde borgman aangesteld, die in leenrechtelijke relatie stond tot de pandheer. Enkele landgoederen in de omgeving van het stadje vormden de zogenaamde borglenen. De bezitters van deze lenen waren als tegenprestatie verplicht bij militaire dreiging het kasteel mee te verdedigen.

Volgens bronnen uit de 16e eeuw was een aantal borgmannen aan de wal langs de rand van het stadje gehuisvest. Dit is wellicht een verklaring voor het feit dat de plattegrond van Jacob van Deventer naast de gewone stadsbebouwing ook enkele apart getekende grotere huizen aan de wal toont.

Behoort bij de beschikking van de Ministers van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
d.d. 10 maart 1986
Afdeling: MMA/MO

Nr.: 2753

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

Drs. C.W.M. Hendriks

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Bredevoort

Gemeente: Bredevoort

Twee van zulke huizen zijn aangegeven aan de zuidzijde van de stad, vier of zes in de omgeving van de huidige Gasthuisstraat en één groot huis aan de oostelijk van de Boterstraat gelegen wal; in dit laatste geval zelfs gedeeltelijk voorzien van een eigen omgrachting. Overigens telde het stadje in 1570 ongeveer 50 huizen.

De huidige Koppelstraat, Officierstraat en Vismarkt zullen in hun oorsprong paden van de Hoofdstraat (Landstraat) naar de borgmanshuizen zijn geweest. De huidige Kerkstraat heeft in tegenstelling tot de hiervoor genoemde straten een recht beloop en vormde destijds een pas achter de verdedigingsmuur zonder bebouwing. Ook ten noorden van de Landstraat was het stratenpatroon eenvoudig: de aftakking naar het kasteel, bij de kruising plaatselijk verbreed tot een min of meer driehoekig marktpleintje en haaks daarop evenwijdig aan de Landstraat de Boterstraat en de Muizenstraat, die toen verder doorliep. De Prinsenstraat was, in het verlengde van de Kerkstraat een nog onbebouwd pad langs de muur. Ter plaatse van de huidige Gasthuisstraat was de gracht gelegen, tussen het stadje en het kasteelterrein.

Behalve als zetel van het regionale bestuur, gold de stad met name in de 17e en 18e eeuw eveneens als garnizoensplaats. Bredevoort heeft dan ook een aantal militaire schermutselingen moeten doorstaan.

In 1597 werd de stad veroverd door prins Maurits, omdat de toenmalige pandvrouw de Spaanse politiek was toegedaan (zie fotobijlage 2).

In 1606 werd Bredevoort echter weer voor korte tijd door de Spanjaarden bezet. Nadien werd de vesting onder Staatsgezag omgevormd tot een gebastioneerde zeshoek met twee ravelijnen (zie fotobijlage 3).

In 1672 kwam de stad voor korte tijd in Munsterse handen. De vesting werd in 1727 nog uitgebreid met twee fronten (zie fotobijlage 4).

In 1646 werd tengevolge van blikseminslag in een kruittoren het kasteel en een groot deel van de stad verwoest. Bij de wederopbouw van de nederzetting bleef het oorspronkelijke stratenpatroon in hoofdzaak behouden.

Het kasteel werd na de ramp niet herbouwd en was ruim een eeuw later nog als ruïne aanwezig.

Aan het eind van de 17e eeuw, nadat Bredevoort onder Staatsbestuur was komen te staan, werd het pandschap opgeheven. De vestingwerken raakten in verval en werden aan het eind van de 18e eeuw gedeeltelijk geslecht.

Behoort bij de beschikking van de Ministers
van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
en Volkshuisvesting, Ruimtelijke
Ordening en Milieubeheer
Afdeling: MMA/MO d.d. 10 maart 1986
NR.: 2753

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

Drs. C.W.M. Hendriks

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Bredevoort

Gemeente: Bredevoort

Dat Bredevoort lang werd omgeven door grote onontgonnen woeste gebieden is onder meer te zien op de kaart uit de atlas van Hottinger uit ca. 1786: aangegeven worden de Schaarheijde, de Bredevoortse Broek, 't Zwanebroek en het Benningoor (zie fotobijlage 3).

Het kadastrale minuutplan van ca. 1830 (zie fotobijlage 4) laat een aantal veranderingen in de stadsplattegrond zien ten opzichte van de kaart van Jacob van Deventer. De in het begin van de 17e eeuw aangelegde vestingwerken blijken ruim rond de vroegere middeleeuwse verdedigingswerken aangelegd te zijn: aan de westzijde van de Kerkstraat - Prinsenstraat is nu bebouwing gelegen. Verder blijkt het voormalige kasteelterrein omgevormd te zijn tot een plein waarop inmiddels een school was gebouwd. De oorspronkelijke kasteelgracht blijkt eveneens te zijn bebouwd, het beloop van de overige oorspronkelijke grachten rond de stad is ten gevolge van de latere 17e eeuwse omwalling niet meer herkenbaar. De kadastrale minuut toont de afwezigheid van de borgmanshuizen, hetgeen verklaarbaar is daar bij de opheffing van het pandschap Bredevoort ook het instituut van de borgmannen verdween. Het gebied aan de zuidzijde van de Koppel- en Officierstraat is langzaam aan bebouwd, aan de zuidkant van de Gasthuisstraat bevinden zich nog enkele ruime onbebouwde terreinen.

In de eerste helft van de 19e eeuw vonden de meeste bewoners een bestaan in de landbouw. Wel waren er enkele textielfabriekjes gevestigd, doch een industriële ontwikkeling bleef achterwege. De regionale handel ging buiten Bredevoort om; het zwaartepunt daarvan kwam te liggen in Aalten, dat de stad in de 19e eeuw economisch dan ook spoedig overvleugelde.

Bij de opheffing van de heerlijkheid Bredevoort in het begin van de 19e eeuw wordt Aalten de naamgever van de nieuwe gemeente en komt daar het bestuurlijk centrum.

De ruimtelijke ontwikkeling van de nederzetting bleef in de 19e eeuw zeer beperkt. Alleen de bouw aan de Koppelstraat in 1870 is het vermelden waard. In datzelfde jaar werd op het bastion Treurniet de uit kort na 1700 daterende korenmolen vervangen door de huidige molen "De Prins van Oranje".

In 1930 werd het grootste deel van de stadsgrachten als werkverschaffingsproject gedempt. Alleen aan de noord-westzijde van de stad bleef een deel van de wallen en de gracht behouden, alsmede het bastion Treurniet met de molen aan de zuidzijde van de stad.

Behoort bij de beschikking van de Ministers
van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
en Volkshuisvesting, Ruimtelijke
Ordening en Milieubeheer
Afdeling: MMA/MO d.d. 10 maart 1986
Nr.: 2753

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van/de Monumentenraad,

Drs. C.W.M. Hendriks

3,110622201034

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Bredevoort

Gemeente: Bredevoort

De Slinge werd plaatselijk gekanaliseerd. Elders zijn de vestingterreinen bebouwd geraakt. Toen in het begin van deze eeuw de veengebieden rond de stad werden ontwaterd en in cultuur gebracht, werd tevens een tweetal nieuwe ontsluitingswegen toegevoegd: de Koppelstraat en de Kruittorenstraat aan de zuid- resp. noordzijde van de stad, beide haaks op de oorspronkelijke ontsluiting in oost-west richting (de Landstraat). In de loop van de 19e eeuw raakte ook de Ambthuiswal bebouwd, die als pad reeds op de plattegrond van Jacob van Deventer stond aangegeven. Deze straat dankt zijn naam aan het zgn. Ambtshuis dat op de hoek met de Landstraat was gelegen. Dit huis was de bestuurszetel in de tijd dat Bredevoort een heerlijkheid vormde. Het werd in 1961 afgebroken.

Als belangrijkste ruimtelijke ontwikkelingen uit het begin van de 20e eeuw kunnen worden genoemd: de uitbreiding van het bejaarden-tehuis aan de Prinsenstraat/'t Zand, de woningbouw aan de Hozenstraat, de bouw van een school aan het westelijk uiteinde van de Landstraat en de kunstmest- en graanhandel aan het oostelijk uiteinde van de Landstraat.

Een schoolgebouw dat in het begin van deze eeuw al op 't Zand aanwezig was, werd in de vijftiger jaren door een nieuw gebouw vervangen, dat enkele jaren geleden nog werd uitgebreid.

Andere meer recente ontwikkelingen zijn de woningbouw in de zuidwestelijke hoek van de stad in het begin van de vijftiger jaren, de bebouwing aan de oostzijde van 't Zand, het detailhandelsbedrijf aan de Landstraat ter plaatse van het oorspronkelijke Ambtshuis en de nieuwbouw van een pastorie en een woning aan de zuidzijde van 't Zand. De meest ingrijpende verandering deed zich echter voor de in de zeventiger jaren, toen aan de oostzijde van de stad, pal achter de bebouwing langs de Ambthuiswal een nieuwbouwwijk werd gebouwd op de voormalige vestingterreinen. De doorbraak in het verlengde van de Gasthuisstraat dateert ook uit die periode.

HET HUIDIGE RUIMTELIJKE KARAKTER

De stad Bredevoort heeft binnen de voormalige vesting - met uitzondering van enkele reeds hiervoor genoemde veranderingen in het nabije verleden - grotendeels zijn historische karakter behouden. In de stadsplattegrond zijn ten opzichte van de in de 19e eeuw volgroeide historische stadsstructuur vrijwel geen wezenlijke veranderingen meer opgetreden. Aard en schaal van de bebouwing zijn voor een groot deel van historische waarde.

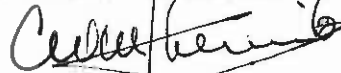
Behoort bij de beschikking van de Ministers

van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
en Volkshuisvesting, Ruimtelijke

Ordering en Milieubeheer 1986

Afdeling: MMA/MO dd. 10 maart 1986 Nr.: 2753

**Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,**

Drs. C.W.M. Hendriks

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Bredevoort

Gemeente: Bredevoort

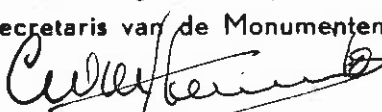
De historische nederzetting kan in drie delen onderscheiden worden, nl. de oude stadskern in de omgeving van de Markt en de Landstraat, 't Zand en omgeving en de restanten van de 17e eeuwse omwalling aan de noordwestzijde van de stad, die naast hun hechte historische relatie toch ieder een eigen karakter vertonen. Bij het eerstgenoemde deel is zowel het stratenpatroon als het bebouwingsbeeld historisch het meest waardevol te achten. 't Zand met de omringende bebouwing, ter plaatse van het oorspronkelijke kasteelterrein is evenals de langs de oostelijke en zuidelijke uitvalsweg ontstane bebouwing voor wat betreft structuur en bebouwingsbeeld als een passend vervolg op de historische ontwikkeling te zien. Overigens zijn de middeleeuwse opbouw van de nederzetting en de omvang van het oorspronkelijke kasteelterrein in de huidige situatie nog enigszins herkenbaar. Ten gevolge van recente bedrijfsontwikkelingen aan de zuidzijde van de oostelijke uitvalsweg (Landstraat - Misterstraat) is hier het historische karakter aangetast. Van de bebouwing langs de zuidelijke uitvalsweg (Koppelstraat) is een gedeelte binnen het voorstel tot bescherming opgenomen.

De restanten van de 17e eeuwse omwalling aan de noordwestzijde van de stad vormen, mede in samenhang met het open landelijke gebied daarbuiten, een nog gave afronding van de historische nederzetting aan deze zijde. Aan de oostzijde van de stad is - evenals aan de zuidwestzijde - ten gevolge van recente nieuwbouw de historische begrenzing van de stad niet langer herkenbaar.

DE OMGRENTZING VAN HET TE BESCHERMEN

Het beschermde stadsgezicht omvat het gedeelte van de nederzetting waarvan in structuur en bebouwing het historische karakter nog goed herkenbaar is. Dit gebied wordt aan de oostzijde begrensd door een lijn die pal achter de bebouwing langs de Hozenstraat - Ambtshuiswal loopt. Ter plaatse van de aan de noord-oostzijde van de stad gedempte stadsgracht is thans een sportveld gelegen. Ofschoon het oorspronkelijke beloop van de gracht nog wel enigszins herkenbaar is, is de situatie dermate veranderd dat dit gebied buiten de omgrenzing is gehouden. Verder naar het zuiden volgt de grens de oostelijke oever van de gekanaliseerde Slinge. Aan de zuidkant van de stad passeert de grens op enige afstand het bastion via een van de walstegen en kruist op Koppelstraat even ten zuiden van de RK kerk. Aan de zuid-westzijde is de scheidingslijn tussen de achtererven van de Kerkstraat en de nieuwbouwuurt ten oosten van de Tramstraat aangehouden. Aan de noord-westzijde is de grens naar buiten gelegd teneinde het belang van de openheid van het gebied buiten de vestinggracht in verband met het zicht op de nederzetting aan te duiden.

Behoort bij de beschikking van de Ministers
van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.
Afdeling: MMA/MO d.d. 10 maart 1986 Nr.: 2753

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

Drs. C.W.M. Hendriks

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads **gezicht in**

Bredevoort

Gemeente: Bredevoort

Het is echter voor de belevingswaarde en het zicht op de nederzetting bij benadering vanuit het westen van belang dat een ruimer gebied open en onbebouwd blijft. Hetzelfde geldt voor de zichtbaarheid van het stadssilhouet vanuit het zuiden. Omdat deze visuele kwaliteit echter niet overal gelijk is en zich over een groot gebied uitstrekt, is ervoor gekozen in dit kader de bescherming te beperken tot een strook van ongeveer 30 meter breed buiten de gracht aan de noord-westzijde en voor het overige te wijzen op de verderstrekkend visueel-ruimtelijke belangen.

STRUKTURELE EN VISUELE KENMERKEN

Zoals vermeld heeft de stadsplattegrond zoals die zich tot in de 19e eeuw heeft ontwikkeld, nauwelijks ingrijpende veranderingen ondergaan. De hoofdstructuur wordt bepaald door de oude hoofdverbinding tussen Gelre en Munster, nu Landstraat geheten, het voormalige kasteelterrein in de vorm van 't Zand en de verbinding tussen beide die bij de aansluiting met de Landstraat is verbreed tot een driehoekige markt. Voorts vormen de aan weerszijden lopende Prinsenstraat en Ambthuisstraat - Hozenstraat alsmede de ten zuiden van de Landstraat voorkvormig op elkaar toelopende straten die in de Koppelstraat tezamen komen, kenmerkende elementen.

Opvallend is het ontbreken van doorgaande rooilijnen en de ligging van de panden los ten opzichte van elkaar. De door deze vrije ligging ontstane tussenruimten die meestal ca. 60 cm breed zijn, vormen de zogenaamde drupgoten (ozedrup). De aanwezigheid van dergelijke goten was in de middeleeuwen vrij algemeen, maar uit grotere steden is bekend dat vanaf de 16e eeuw de drupgoten verdwijnen en uiteindelijk de volle erfbreedte door de panden wordt benut, waarbij gemeenschappelijke zijmuren ontstaan.

Meestal werd een gemeenschappelijke stenen tussenmuur uit een oogpunt van brandveiligheid door de overheid sterk bevorderd en werd ook het bouwen van de voorgevels in de aangegeven rooilijnen voorgeschreven. Dit proces lijkt in Bredevoort achterwege te zijn gebleven. Ook bij andere kleine steden in oost Nederland kan dit worden geconstateerd. Een uitzondering vormen de Kerk- en de Prinsenstraat, die waarschijnlijk na de aanleg van de omwalling in de 17e eeuw een rechte rooilijn hebben gekregen. Het is des te merkwaardiger dat de Ambthuiswal, die pas veel later is bebouwd, wel een uitgesproken grillig beloop heeft, met name waar deze overgaat in de Hozenstraat.

De door het ontbreken van rooilijnen en aaneengesloten bebouwing veroorzaakte schijnbaar willekeurige ligging van de panden ten opzichte van elkaar en de wisselende straatbreedtes vormen een belangrijk kenmerk van de structuur.

Behoort bij de beschikking van de Ministers
van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Afdeling: MMA/MO d.d. 10 maart 1986 Nr.: 2753

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

Drs. C.W.M. Hendriks

3.110622201037

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Bredevoort

Gemeente: Bredevoort

De onderling verspringende bebouwing resulteert in samenhang met het licht gebogen beloop van de straten en de veelal hoge kappen in een boeiend ruimtelijk beeld met een besloten karakter. Het beeld sluit echter meer aan bij dat van een agrarische nederzetting dan dat van een stedelijke nederzetting. Deze indruk wordt nog versterkt doordat de oorspronkelijke agrarische functie, die tot in deze eeuw het belangrijkste middel van bestaan heeft gevormd, nog aan vele panden is af te lezen (boerderij- of schuurvormen, hooiluiken e.d.). Aan de bescheiden industriële ontwikkeling rond 1900 herinneren nog het voormalige tabaksfabriekje aan de Boterstraat en een voormalig meubelfabriekje bij het bastion Treurniet, die aan hun schoorstenen nog als zodanig herkenbaar zijn.

De aard van het bebouwingsbeeld is over het algemeen sober te noemen. Er zijn opvallend veel panden uit het eind van de 19e en het begin van de 20e eeuw te vinden en vele oudere panden die in die periode zijn gemoderniseerd. Veel kleine elementen zoals gietijzeren tuinhekjes versterken het tijdsbeeld van rond de eeuwwisseling.

De bebouwing bestaat overwegend uit één bouwlaag onder een schilddak, met de nokrichting meestal loodrecht op de straat. Rode en blauwe dakpannen komen ongeveer gelijk verdeeld voor. Vaak heeft het dakschild aan de straatzijde de vorm van een wolfseind, waaronder de voorgevel enigszins is opgetrokken. Incidenteel komen ook twee bouwlagen met een kap voor, zoals aan de Landstraat en bij de 20e eeuwse bebouwing aan de oostzijde van 't Zand en aan de Gasthuisstraat. De meeste panden zijn opgetrokken uit schoon metselwerk van donkerkleurige baksteen. Incidenteel komen ook gepleisterde panden voor. Het kozijn- en raamhout is doorgaans wit geschilderd. Als bijzonder gegeven moet nog vermeld worden dat bij een aantal panden in de zijgevels langs de drupgoot nog de oorspronkelijke houten vakwerkconstructie zichtbaar is. Gave voorbeelden zijn te vinden bij panden in de Kerkstraat, de Koppelstraat en aan de Markt. Andere kenmerkende gebouwen zijn de beide kerken, de molen "Prins van Oranje", de voormalige hoofdwooning aan de Hozenstraat en de voormalige burgemeesterswoning aan de Prinsenstraat/'t Zand die kort na 1900 als bejaardentehuis in gebruik is genomen en nadien sterk is uitgebreid. Ook de pomp op de markt en het theekoopeltje op het meest westelijke bastion zijn als markant gegeven het vermelden waard.

Van de recente ruimtelijke ontwikkelingen zijn de hoge bebouwing van de graanhandel aan de Landstraat, de detailhandelsbedrijven op de hoek van de Landstraat en de Ambthuiswal het bankgebouw aan de Markt en de woningen aan de zuidkant van 't Zand vanwege hun schaal respectievelijk situering als storende elementen in de historische structuur aan te merken.

Behoort bij de beschikking van de Ministers van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
dd. 10 maart 1986
Afdeling: MMA/MO **Nr.:** 2753

Overeenkomstig het oorspronkelijke, de secretaris van de Monumentenraad,

Drs. C.W.M. Hendriks

3,110622201038

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Bredevoort

Gemeente: Bredevoort

De 20e eeuwse woningbouw langs de Hozenstraat en 't Zand wijkt weliswaar af van de historische parselering, maar sluit in schaal wel aan bij het historische bebouwingsbeeld.

Een opvallend gegeven wordt gevormd door de terugliggende bebouwing aan de westzijde van 't Zand, waar zich voortuinen bevinden. Belangrijke groene elementen in de stad worden gevormd door het bastion aan de zuid-oostzijde, de wallen in het noord-westen en een open terrein aan de westzijde van de Ambthuiswal. Tussen de panden is vaak doorzicht mogelijk op de achtererven en tuinen. Ook het met bomen beplante plein 't Zand vormt thans een waardevol groen gegeven binnen de stad.

De straatprofielen hebben alle de traditionele driedeling. Door de onregelmatige ligging van de panden zijn de stoepen wisselend van breedte en vaak zeer smal.

Bij benadering van de stad vanuit het westen en het zuiden is op diverse plaatsen het slihouet van de stad bijzonder markant. In het bijzonder spelen daarbij het met leien gedekte torentje van de Hervormde kerk aan de Markt, de slanke toren van de 19e eeuwse RK Kerk aan de Koppelstraat en de molen op het bastion die boven de bomen uitsteken een rol.

Alleen de hoge silo van de graanhandel vormt een storend element.

RESULTAAT VAN HET OVERLEG

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 20 van de Monumentenwet is het voorstel tot aanwijzing van het beschermde stadsgezicht Bredevoort om advies voorgelegd aan de gemeenteraad van Aalten, Gedeputeerde Staten van Gelderland en de Rijksplanologische Commissie.

De Raad van de gemeente Aalten besloot op 13 december 1983:

- met het voorstel tot aanwijzing accoord te gaan;
- te verzoeken de tekst van de toelichting op het aanwijzingsvoorstel op een aantal punten te herzien;
- aandacht te vestigen op het belang van de gedempte stadsgrachten voor zover gelegen buiten het aanwijzingsvoorstel, doch af te zien van een verzoek de omgrenzing ter plaatse te verruimen.

Gedeputeerde Staten van Gelderland deelden bij brief van 4 juli 1984 mede:

- zich met het aanwijzingsvoorstel te kunnen verenigen;
- aandacht te vragen voor de gedempte stadsgrachten die, ofschoon buiten de omgrenzing van het stadsgezicht gelegen, toch een belangrijk structuurbepalend element vormen;
- van mening te zijn dat een eventuele toekomstige uitbreiding van de graanmaalders kritisch zal moeten worden bezien en dat een verruiming van de silocapaciteit achterwege zal moeten blijven.

Behoort bij de beschikking van de Ministers
van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Afdeling: MMA/MO dd. 10 maart 1986 Nr.: 2753

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

Drs. C.W.M. Hendriks

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Bredevoort

Gemeente: Bredevoort

De Rijksplanologische Commissie bracht advies uit op 29 oktober 1984:

- M.b.t. de buiten het stadsgezicht gelegen gedempte stadsgrachten, was de Commissie van mening, dat mede ten gevolge van de aanleg van sportvelden de situatie ter plaatse zodanig is veranderd, dat er geen aanleiding bestaat deze alsnog binnen het beschermde stadsgezicht op te nemen.
- Voorts ondersteunde de Commissie hetgeen door Gedeputeerde Staten naar voren was gebracht ten aanzien van de graanmaalderij.
- De Commissie vroeg tevens aandacht voor de door de gemeente gemaakte redactionele opmerkingen en verzocht een aantal straatnamen op de bij het aanwijzingsvoorstel behorende kaart op te nemen.
- Voor het overige kon de Commissie zich met het voorstel verenigen.

Aan de gemaakte opmerkingen is - voor zover nodig - voldaan. De toelichting is naar aanleiding van het advies van de gemeente op enkele punten gecorrigeerd. Tevens is een zinsnede opgenomen met betrekking tot de gedempte stadsgracht.

RECHTSGEVOLG VAN DE BESCHERMING

De bescherming van het stadsgezicht Bredevoort zal volgens artikel 37, lid 5 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening geëffektueerd moeten worden door de vaststelling of wijziging van een bestemmingsplan voor het betreffende gebied. De toelichting op de aanwijzing als beschermd stadsgezicht kan daarbij wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen.

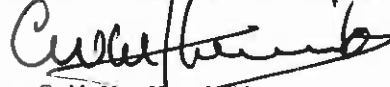
Doel van de aanwijzing is de karakteristieke en met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als een zwaarwegend belang bij verdere ontwikkelingen binnen het gebied.

De aanwijzing beoogt op die manier een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Behoort bij de beschikking van de Ministers

van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer 1986
Afdeling: MMA/MO d.d. 10 maart 1986 Nr.: 2753

Overeenkomstig het oorspronkelijke, de secretaris van de Monumentenraad,

Drs. C.W.M. Hendriks